

УДК 336.02

## ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

О. Белз, Н. Терешкун

*Львівський національний університет імені Івана Франка  
Проспект Свободи 18, 79008 Львів, Україна*

*Проаналізовано взаємозв'язок між обсягом сплаченого податку на прибуток підприємств та результатами їхньої діяльності. Обґрунтовано неефективність вітчизняної практики надання податкових пільг суб'єктам підприємницької діяльності.*

*Ключові слова: податки, податкові пільги, податковий тиск.*

**Постановка проблеми.** Податки, як головне джерело наповнення державного бюджету, є важливим інструментом здійснення радикальних змін в країні, виконуючи роль фінансового регулятора виробництва та засобу забезпечення соціальної сфери. З метою сприяння економічному зростанню уряди країн повинні формувати виважену фіскальну політику, вагомою частиною якої є оптимізація рівня податкового тиску. Стимулювальна фіскальна політика дає змогу збільшити обсяг національного виробництва та рівень зайнятості, отримати контроль над інфляцією.

Податкові пільги завжди були і залишаються об'єктом особливої уваги та зацікавленості всіх платників податку, оскільки вони є надійним інструментом науково-технічної, промислової та інноваційної політики країни, який сприяє вирішенню важливих економічних завдань.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання стимулювального характеру оподаткування завжди були предметом гострих дискусій науковців, економістів, політиків і громадськості [3]. Зокрема, серед вітчизняних теоретиків податкових фінансів виокремимо наукові доробки В. Андрущенка, О. Василика, Т. Єфименко, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Луніної, П. Мельника, А. Соколовської, В. Суторміної, Л. Тарангул, В. Федосова та С. Юрія. Вагомий внесок у дослідження цієї теми зробили зарубіжні вчені-економісти Р. Масгрейв, В. Мау, Ю. Немец, Дж. Сакс, Д. Стігліц, В. Танзі, С. Тібу, М. Шніцер й інші. У їхніх працях обґрунтовано необхідність оптимізації пільгового режиму оподаткування в частині посилення стимулювального характеру справляння податкових платежів.

У наукових дослідженнях запропоновано економіко-математичні моделі аналізу та прогнозування податкового навантаження в Україні [1; 2]. Проте досвід свідчить, що регулювальний та стимулювальний потенціал оподаткування в Україні використовується недостатньо. Вітчизняну практику надання податкових пільг суб'єктами господарювання не можна визнати ефективною.

**Формулювання цілей статті.** Метою цієї роботи є дослідження впливу податкового тиску на розвиток підприємств в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз впливу податкового тиску на розвиток підприємств проведемо на підставі даних Держкомстату України (показники «фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування за ви-

дами економічної діяльності”, “сплата податку на прибуток підприємств”, “фактичний рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств”) та відповіді на запит до Державної податкової служби України про суми податкових пільг до зведеного бюджету України (показник “пільги з податку на прибуток підприємств”). Запропоновано розмір податкового тиску розраховувати як частку сплати податку на прибуток до обсягу податку за базовою ставкою (всього податку), помножену на ставку податку. Показник “всього податку” є сумою показників “пільги з податку на прибуток підприємств” та “сплата податку на прибуток підприємств” (табл. 1). Динаміку значень деяких показників зображено на рис. 1.

Таблиця 1

**Вихідні дані для визначення впливу податкового навантаження на розвиток підприємств**

Показник	Рік									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності, млн грн	19643,3	44578,4	64370,8	76253,4	35897,9	8954,2	42414,7	54443,5	12930,3	
Пільги з податку на прибуток підприємств (млн грн)	4125,64	3699,88	4906,92	6684,75	9564,94	5755,75	06533,9	69911,4	9421,40	
Сплата податку на прибуток підприємств (млн грн)	13237,2	16161,7	23464,0	26172,1	34407,2	47856,8	33048,0	40359,1	54739,4	
Всього податку (млн грн)	7362,84	9861,58	8370,92	2856,85	3972,14	3612,55	3701,39	7350,24	4160,80	
Частка сплати податку на прибуток до обсягу податку за базовою ставкою (всього податку), помножена на ставку податку (податковий тиск)	0,2287	0,2034	0,2067	0,1991	0,1956	0,1880	0,1297	0,1498	0,1366	
Фактичний рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %	4,3	6,4	7	6,6	6,8	3,9	3,3	4	–	

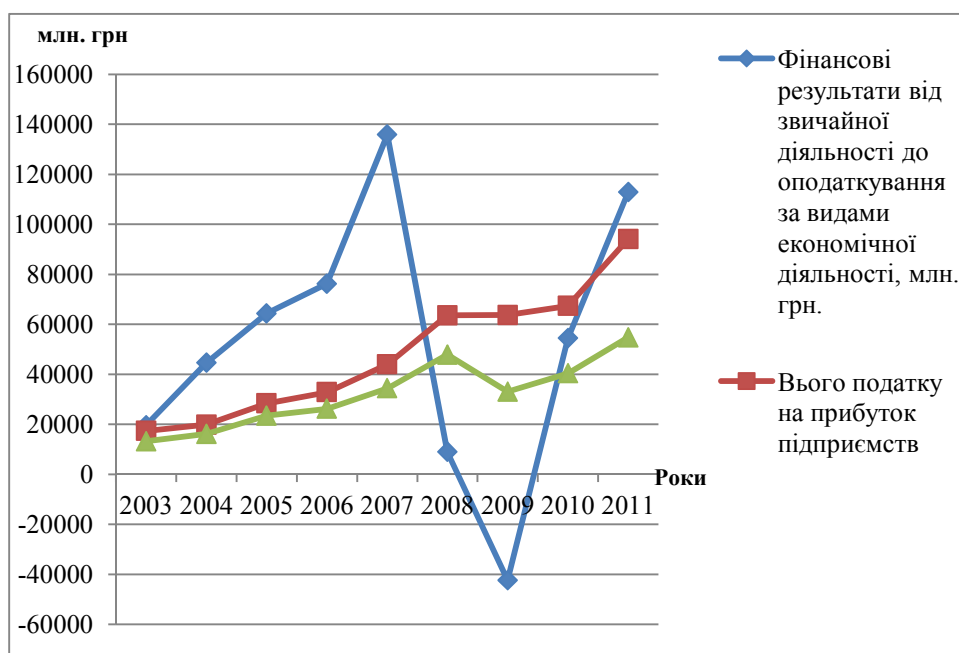


Рис. 1. Динаміка значень показників “фінансові результати до оподаткування” та “податок на прибуток підприємств” за 2003–2011 роки

Як видно з табл. 1 та рис. 1, протягом 2003–2011 років простежується стрибкоподібний характер зміни фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності. Зокрема, до 2007 років відбулось зростання їх величини зі значення 19643,3 млн грн. у 2003 році до значення 135897,9 млн грн у 2007 році. Проте у 2008 році відбулось різке скорочення їх величини до рівня 8954,2 млн грн, що свідчить про погіршення фінансово-господарської діяльності підприємств в Україні. А вже у 2009 році фінансові результати до оподаткування набули від’ємного значення, що зумовлено наслідками фінансової кризи. У 2010–2011 роках їх величина зростає від 54443,5 млн грн до 112930,3 млн грн.

Щодо податку на прибуток підприємств, то простежується їх постійне зростання. Величина податку зростає від 17362,84 млн грн у 2003 році до 94160,8 млн грн у 2011 році, тобто у 5 разів.

Варто звернути увагу на 2008 і 2009 роки. У 2008 році фінансові результати до оподаткування різко скоротились і становили 8954,2 млн грн при одночасному зростанні податку на прибуток підприємств на 44,67% порівняно з 2007 роком, значення якого у 2008 році дорівнювало 63612,55 млн грн. А у 2009 році фінансові результати набули від’ємного значення при одночасному зростанні суми податку на прибуток підприємств. Така ситуація свідчить, що податки не виконують стимулювальної функції підприємств, а держава, прагнучи наповнити державний бюджет, наосліп виконує податковий план, мало зважаючи на результати діяльності підприємств, адже сума пільг з податку на прибуток підприємств зростає у 2008 році, порівняно з попереднім роком, на 6190,81 млн грн (64,72%) і становила 15755,75 млн грн порівняно з 2007 роком, а у 2009 році збільшилась удвічі і становила 306533,9

млн грн, при одночасному зростанні сплати податку на прибуток підприємств на 39,1% у 2008 році і зменшенні суми сплати податку до бюджету у 2009 році на 31%. Така ситуація дає можливість зробити висновок, що між фінансовими результатами і податком на прибуток підприємств взаємозв'язок є несуттєвим.

Зазначимо, що протягом аналізованого періоду підприємства були рентабельними за операційною діяльністю, найбільше значення якої простежувалось у 2005 році (7%), а найменше – у 2009 році (3,3%). З огляду на таку тенденцію можна стверджувати, що від'ємний фінансовий результат до операційної діяльності зумовлений головно неприбутковістю фінансової та інвестиційної діяльності.

За результатами попередніх емпіричних досліджень для моделювання впливу податкового тиску на фактичний рівень рентабельності від операційної діяльності обрано степеневу функцію:

$$y = ax^b \quad (1)$$

Перетворимо її до лінійного вигляду за допомогою логарифмування:

$$\ln y = \ln a + b \ln x \quad (2)$$

Провівши заміну  $y^* = \ln y$ ,  $a^* = \ln a$ ,  $x^* = \ln x$ , одержимо лінійну економетричну модель:

$$y^* = a^* + bx^* \quad (3)$$

Вихідні дані для апроксимації функції (3) наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Допоміжні розрахунки параметрів рівняння степеневої моделі

Рік	Податковий тиск ( $x$ )	Рентабельність операційної діяльності ( $y$ )	$\ln x$	$\ln y$
2003	0,2287	4,3	-1,4753	1,4586
2004	0,2034	6,4	-1,5924	1,8563
2005	0,2076	7	-1,5762	1,9459
2006	0,1991	6,6	-1,6128	1,8871
2007	0,1956	6,8	-1,6316	1,9169
2008	0,1881	3,9	-1,6709	1,3610
2009	0,1297	3,3	-2,0425	1,1939
2010	0,1498	4	-1,8984	1,3863

За допомогою функції ЛИНЕЙН у середовищі MS Excel розраховано значення параметрів  $a^*$  і  $b$ , а саме:  $a^* = 3,2466$ ,  $b = 0,9635$ .

Теоретичне рівняння регресії матиме вигляд  $y^* = 3,2466 + 0,9635x^*$ .

Виконаємо експоненціювання отриманого рівняння та запишемо його у вигляді степеневої функції  $y = e^{3,2466} x^{0,9635} = 25,7044x^{0,9635}$ . Прогнозні та фактичні значення рівня рентабельності операційної діяльності підприємств подано на рис. 2.

Для визначення якості побудованої моделі обчислимо помилку апроксимації, яка становить 18,7%, що свідчить про невисоку якість моделі.

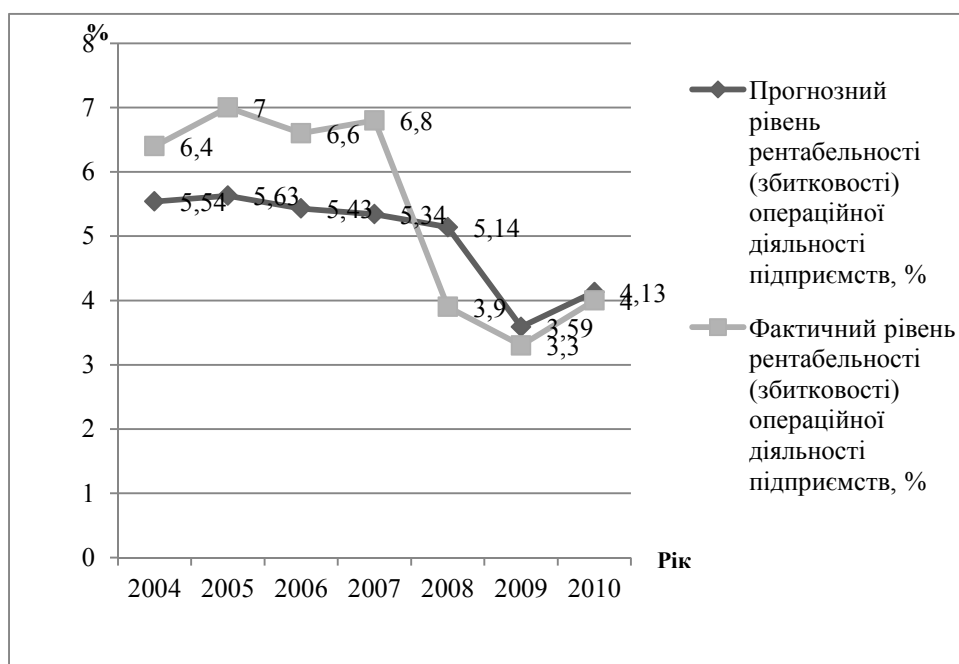


Рис. 2. Динаміка значень прогнозного та фактичного рівня рентабельності операційної діяльності підприємств

За результатами побудованої моделі можна зробити висновок, що зростання податкового тиску призводить до зростання рентабельності операційної діяльності. Така ситуація є неможливою, що свідчить про відсутність зв'язку між податковим тиском та фактичним рівнем рентабельності операційної діяльності.

**Висновки.** Проведене дослідження виявило, що сьогодні в Україні податки відіграють лише фінансову роль, ігноруючи головну свою функцію – стимулювання підприємницької діяльності. За таких умов підприємствам економічно не вигідно показувати реальну величину прибутків. Більш привабливим для них є тіньові методи економічної діяльності та ухилення від сплати податків, що й набуло значного поширення в Україні.

Для сприяння економічного зростання в Україні, подальшого удосконалення вітчизняної податкової системи та пошуку додаткових резервів для наповнення бюджету необхідні кардинальні зміни в наданні податкових пільг.

1. Кушнірчук Ю. М. Оптимізація рівня фінансового навантаження з метою економічного забезпечення держави / Ю. М. Кушнірчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 161–169/
2. Семерак О. Ф. Моделювання впливу податків на підприємництво : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.11 “Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці” / О. Ф. Семерак. – Львів, 2007. – 21 с.

3. Соколовська А. М. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду : монографія / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луніна ; за заг. ред. А. М. Соколовської. – К. : НДФІ, 2006. – 320с.

### **PRESSURE OF TAXATION INFLUENCE ON DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN UKRAINE**

**O. Belz, N. Tereshkun**

*Ivan Franko National University of Lviv,  
Prospekt Svobody 18, UA – 79008, Lviv, Ukraine*

The article researches analyses correlation between quantity of profit tax pay back and activities results. The author substantiates inefficiency of discovers lack of correlation between fiscal system in Ukraine and stimulation of business undertakings inefficiency to load of tax facility to subjects of business undertakings.

Key words: due, tax facility, pressure of taxation.

### **ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВОГО ПРЕССА НА РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ**

**А. Белз, Н. Терешкун**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Проспект Свободы 18,  
79008 Львов, Украина*

Проанализировано взаимосвязь между объёмом уплаченного налога на прибыль предприятий и результатами их деятельности. Обосновано неэффективность отечественной практики предоставления налоговых льгот субъектам предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: налоги, налоговые льготы, налоговый пресс.